

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЛЕКСИКИ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОГО ВАРІАНТА (на матеріалі творів представників Станіславського феномену)

У статті розглянуто функціонування лексики західноукраїнського мовно-літературного варіанта на сучасному етапі. Особливу увагу приділено процесам адаптації, пасивізації та актуалізації лексики. Окреслено причини актуалізації, а також групи актуалізованої лексики. Окремо розглянуто слова, що було вилучено з активного фонду за радянських часів.

Ключові слова: *лексика, мовна норма, активна лексика, пасивна лексика.*

В статье проанализированы процессы адаптации, пассивизации и актуализации лексики, которая возникла на основании западно-украинской лингво-литературной практики. Особенное внимание уделяется словам, которые были исключены из активного фонда в советское время.

Ключевые слова: *лексика, языковая норма, активная лексика, пассивная лексика.*

The article is devoted to modern functioning of literary variant of the ukrainian language. Adaptation, passivization and actualization processes of vocabulary are researched. Actualization reasons and groups of actualized vocabulary are outlined. Word that were excluded from the active fond during the Soviet Union period are studed..

Keywords: *vocabulary, (language) standard, active vocabulary, passive vocabulary.*

Одним з чинників, який характеризує об'єктивний розвиток мови, є оновлення лексичного складу. Серед процесів динаміки цього рівня мови українські мовознавці виокремлюють актуалізацію, переорієнтацію частини назв, активізацію внутрішньомовних ресурсів [15, 29]. Особливо помітним нині є процес актуалізації, який трактуємо як активну міграцію лексем з периферії до центру лексичної системи.

Питання актуалізації розглядаються переважно разом з іншими сучасними процесами у мові (дослідження О. Стишова [17], Л. Мацько [13], О. Тодор [22], О. Муромцевої [15], Л. Струганець [18], Д. Мазурик [10], М. Бондар [1]). Матеріалом дослідження актуалізованої лексики найчастіше є мова ЗМІ (роботи О. Стишова, Д. Мазурик, М. Дудика [4]), художньої літератури (М. Бондар [1]) або лексикографічні джерела (Л. Струганець, О. Кабиш [6]).

Мовознавці виділяють декілька причин актуалізації лексики: повернення слів разом з реаліями, які ними називано, естетичні уподобання суспільства, пуристичні тенденції як намагання усунути наслідки політики русифікації та збагатити лексичний фонд мови питомими

українськими номенами чи давно запозиченими одиницями.

Зокрема, О.Г. Муромцева зазначає, що актуалізації «сприяли нові видання українських учених та громадських діячів різних періодів, художні твори та публікації представників діаспори. Чи загрожує цей процес архаїзацією української мови? Гадаємо, це явище є природною реакцією освічених носіїв мови на її спрощення, втрату своєрідності за часів русифікації; це процес самоочищення мови від того, що нівелює її лексичний склад, граматичну структуру» [15, с. 23].

Міграційні процеси в напрямку від периферії до центру лексичної системи характерні, на думку багатьох дослідників, для позанормативних розмовних слів, діалектизмів, професіоналізмів [17, с. 29]. До актуалізованої лексики також варто зарахувати питомі українські одиниці, що постали на західноукраїнському мовно-літературному ґрунті, оскільки вони якнайкраще відбивають прагнення мовців уникнути слів, спільних з російською мовою. Такі лексеми протягом тривалого часу активно поповнювали словниковий склад української мови і зазнали

процесу пасивізації переважно за радянської доби.

Тема вживання західноукраїнського варіанта літературної мови не була популярною для досліджень за часів Радянського Союзу з огляду на тогочасну мовну політику. Ґрунтовний аналіз процесів становлення лексичного складу на західноукраїнських теренах подавали лише поодинокі дослідники, зокрема О. Муромцева [14] та М. Жовтобрюх [5].

З утвердженням незалежності України дослідники все частіше звертають свій погляд до тем, яких оминали раніше. Так, Л. Ткач ґрунтовно дослідила формування лексичного складу літературної мови на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст. [19; 20; 21]. Аспекти становлення західноукраїнського мовно-літературного варіанта розглядають Л. Масенко [11], С. Караванський [7; 8], І. Матвіяс [12]. Лексичні західноукраїнського варіанта приділяють увагу О. Стишов [17], С. Караванський [7], Л. Струганець [18].

Зовсім іншою була ситуація для дослідників з діаспори. Проблема формування західноукраїнського варіанта літературної мови, зародження і функціонування галичанізмів була забороненою тільки на підрадянській Україні. Галичанізми були об'єктом ґрунтового дослідження Ю. Шевельова [24]. Учений зазначав, що «питома вага галицьких мовних елементів у сучасній українській літературній мові мусить бути немала, що ця літературна мова, власне, сміливо може бути названа мішаною щодо своєї діалектної основи, і, отже, традиційне підручникове твердження про її полтавсько-київську основу вимагає якщо не цілковитої ревізії, то принаймні додатку: з великим галицьким нашаруванням» [24, с. 116].

Метою нашої розвідки було простежити функціонування лексики західноукраїнського мовно-літературного варіанта на сучасному етапі, з'ясувати, чи зазнали такі одиниці подальшої адаптації, пасивізації або актуалізації. Галичанізми було розглянуто на матеріалі текстів сучасних авторів, об'єднаних у літературне угруповання «Станіславський феномен». Термін *Станіславський феномен* було уперше запропоновано В. Єшкілевим 1992 р. під час мистецької дискусії «Рубероїд». Літературознавці також послуговуються термінами *галицька школа* (В. Даниленко) [9, с. 41], *галицько-станіславська* (Н. Білоцерківець), *львівсько-івано-франківська* (Л. Демська) [16, с. 37-38]. Представниками Станіславського феномену називають Ю. Андруховича, Ю. Винничука, В. Єшкілева, Ю. Іздрика, Т. Прохаська та ін.

У цьому дослідженні ми обмежилися аналізом мови романів Ю. Андруховича, Ю. Винничука та Ю. Іздрика: було проаналізовано іменники загальноживаної лексики на позначення щоденних реалій життя пересічної людини, тобто усього, що стосується житла та його

впорядкування, а також окремої людини, її психічних і фізичних властивостей.

Лексику, що постала на західноукраїнському мовно-літературному ґрунті, умовно поділяємо на дві групи. Першу групу становлять лексеми, які повністю адаптувалися в сучасній українській літературній мові, тобто зафіксовані в Словнику української мови в 11-ти томах (далі, за «Умовними позначеннями назв лексикографічних і текстових джерел», поданими після тексту – СУМ) без стилістичного обмеження. Друга група являє собою лексичні одиниці, що дістали в СУМ певних обмежувальних ремарок. Для аналізу використовуємо саме цей словник, оскільки, з огляду на час його створення, це видання може засвідчувати усунення або обмеження у вживанні лексики в період 30-70-х рр. XX ст. «Річ у тім, – зазначають І. Вихованець, А. Непокупний, О. Ткаченко, – що СУМ відобразив у собі не лише ті лексичні скарби, які своїми творами залишили у спадок нащадкам класики української літератури, але й, на жаль, значною мірою вже невідворотні наслідки величезного впливу російської мови, яка домінувала майже в усіх сферах громадсько-політичного, ділового, господарського та культурного життя в Україні» [2, с. 19]. Подальшу актуалізацію або пасивізацію аналізованих лексем розглядаємо за «Великим тлумачним словником сучасної української мови» за ред. В. Бусела (далі – ВТССУМ), оскільки це видання серед сучасних тлумачних словників фіксує найбільшу кількість слів.

Таким чином, лексеми, які не мають стилістичних обмежень у СУМ, представлено такими одиницями:

віко – Верхня частина діжки, скрині й т. ін., якою їх закривають [СУМ, Т. I, с. 671]. *Посеред хати на дубовому столі красувалася домовина, пофарбована у якийсь дивацький колір, а вздовж бережка бігли ще й візеруночки. У домовині, склавши на грудях воскові долоні, застигла покійниця. Під столом лежало віко, а в ньому сиділо троє дітей і вдавало, що плывуть по морю* [МЛ, с. 167];

грома́да – 1. Група людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів і т. ін. 2. Об'єднання людей, що ставить перед собою певні спільні завдання; організація [СУМ, Т. II, с. 173]. *Стверджую це, бо вже через три дні, в неділю, 20 вересня, відбувся виступ Стаса Перфецького перед українською громадою міста* [Перверзія, с. 15];

га́тунок – 1. Сорт, розряд виробу за якістю. 2. Різновид культурної рослини, плоду та ін. щодо їх господарської цінності. 3. Тільки в род. в. з озн., *перен.* Взагалі різновид чого-небудь [СУМ, Т. II, с. 41]. *Сумнівів уже не залишалось: він потрапив до борделю. До сучасного совдепівського борделю дуже низького гатунку* [Рекр., с. 43];

пивни́ця – 2. Льох, підвал для зберігання алкогольних напоїв [СУМ, Т. VI, с. 350]. *Мабуть, усю наявну в імперії горілку тепер випивають якісь кремлівські велетні, а може, її складають у тамтешніх глибоких пивницях на чорний день...* [Моск., с. 20]. *Зненацька з-під підлоги пролунав стукіт. [...] Вочевидь він лунав з пивниці* [МЛ, с. 340];

порцеля́на – 1. Керамічна маса білого кольору, що використовується для виготовлення топкого посуду, декоративних виробів, ізоляційних матеріалів і т. ін.; фарфор. 2. збірн. Посуд або декоративні вироби з такої маси [СУМ, Т. 7, с. 300]. *Але ти зумів роздивитися, що [...] всі столи накрито по китайськи шовковими скатертинами, й на них – безліч по музейному дорогого срібла, кристалю, порцеляни теж не бракувало...* [Перверзія, с. 122];

прі́пис – 3. Вказівка або порада діяти певним чином; настанова. 4. Основні правила в якій-небудь ділянці людської діяльності, зумовлені її сутністю; закони [СУМ, Т. VII, с. 706]. *Весь її [кави] секрет полягає в тому, що мусить бути запарена в кавнику, який пролежав на смітті не менше як десять літ. Такий **пріпис*** [МЛ, с. 45]. *Це трапилося тоді, коли він усвідомив себе чиймось персонажем – та хай навіть і своїм власним! – бо це знімало з нього необхідність дотримуватися якихось загальноприйнятих законів і **пріписів**, нехтувати композицією, сюжетом, лексикою, думати про читача, про цілість* [Воц., с. 142];

слої́к (банка) – Висока посудина із скла, глини, фаянсу і т. ін. майже циліндричної форми з трохи звуженою верхньою частиною; скляна, глиняна або фаянсова банка [СУМ, Т. IX, с. 374]. *Останнім часом на пиво слід ходити з власними **слоїками*** [Моск., с. 28];

тарга́к – Лісопилний завод; лісопильня [СУМ, Т. IX, с. 41]. *Якщо я вже проминув цвинтар, то наступним дороговказом повинен бути **тартак** на розі колишньої Тихої й Понятовського* [Рекр., с. 29];

тру́нок – 1. Напій. 2. Відвар трав, коренів, лущиння тощо для різних потреб [СУМ, Т. X, с. 298]. *Я забула назвати напої для наших військових. Усі вони, переховуючись по бункерах та криївках, давно відвикли від десертних **труків*** [МЛ, с. 62];

я́тка – 1. Легка будівля для тимчасового користування (торгівлі, виставки і т. ін.); балаган [СУМ, Т. XI, с. 659]. *Перед діжкою красувалася збита нашивидуруч **ятка** з горою строкатого мотлоху* [МЛ, с. 367].

Серед розглянутих слів наявні такі, до яких за мовної політики 30-80-х рр. ХХ ст. було подано заміники: **громада** – *община*; **пріпис** – *правило*; **слоїк** – *банка*; крім того, лексему **слоїк** потрактовано як *оказіоналізм* [23, 293].

Таким чином, можна констатувати, що майже половина аналізованих лексем не має стилістичних обмежень у СУМ, що свідчить про

адаптацію лексики західноукраїнського мовно-літературного варіанта до сучасної мови і неможливість навіть у директивний спосіб усунути питому лексику, яка так чи інакше є відображенням ментальних рис українців.

Що стосується вживання аналізованих лексем на сучасному етапі, то для більшості з них ВТССУМ не подає стилістичних обмежень. Проте для іменника **виправа** засвідчуємо процес пасивізації (ВТССУМ фіксує **виправа** як застаріле), а для іменника **порцеляна** – обмеження за стилістичним критерієм (ВТССУМ подає ремаркування *розмовне*).

Лексеми, які дістали певних маркувань у СУМ, кваліфікуємо за ознакою периферійності.

1) Лексеми з ремаркуванням *фамільярне, розмовне, жартидливе, поетичне тощо* (стилістичний критерій):

гості́на – *розм.* 1. Перебування в гостях; гостювання [СУМ, Т. II, с. 143]. *Ми навіть вирішили, що найкраще саме в такі вечори скликати друзяк і влаштовувати **гостини** – свічки, гасові лампи і сині язички газу створювали атмосферу, горілка – **настрій*** [Таємн., с. 370];

геше́фт – *зневажл.* Приватна торгова (спекулятивна) операція [СУМ, Т. II, с. 59]. 1. Вигідні справа. 2. Користь, зиск, вигода. 3. Побутова справа, пов'язана з витрачанням чи вкладанням коштів [УМЛБ, с. 90]. *Невже! – сплеснув у долоні Соломон. – Цитриновий Вбивця! Людина, за якою полювали всі кавказці міста Львова, бо через нього цитрини гнили тоннами! Шкода, що я вас не зустрів на піку вашої слави. Мали бисьмо люксовий **гешефт*** [СУМ, МЛ, с. 368];

ко́ц – *розм.* 1. Грубе вовняне одностонне вкривало з начісками [СУМ, Т. IV, с. 314]. *Вдома я постелив у садку **коц**, вмостився із незмінною пляшкою вина і, похапцем перехиливши один за одним два келихи, нарешті втамував розбурхані нерви та став розмірковувати спокійніше* [ВІОС, с. 223];

стрі́й – *розм.* Те, в що наряджаються, вбираються; наряд [СУМ, Т. IX, с. 773]. *Тут і там покоєм походжали бездоганно виховані чоловіки й жінки у вечірніх **строях*** [Рекр., с. 35].

2) Лексеми, що мали ремарку *застаріле* (хронологічний критерій):

ві́права – *заст.* 1. Те саме, що виправлення. 2. Відправлення, вирядження кого-небудь кудись [СУМ, Т. I, с. 458]. *В протекторі підшви застрягла колись черешнева кісточка і залишалася там до цього часу, супроводжуючи мене у всіх гігієнічних **виправах*** [ПЛ, с. 68];

дзига́рі, дзига́р, дзига́рок – *заст.* Годинник [СУМ, Т. II, с. 267]. *В тиші чути було тільки ліниве цокання **дзигаря*** [МЛ, с. 78]. *Перепікся, – сказав пан Фляк, вийняв з кишені **дзигарок** і додав: – Справді се було годину тому, але якраз учора* [МЛ, с. 264];

досто́йник – *заст.* Особа, що має вищий духовний, військовий чин або займає керівну урядову посаду [СУМ, Т. II, с. 389]. *Адже*

реалізація настільки дорогих сновидінь не могла б відбутися без суттєвої підтримки котрогось із наймогутніших світових партнерів, про що, власне, і йшлося майже прямим текстом під час тієї конфіденційної зустрічі сіроокого ідеаліста з високим **достойником** [12 обр., с. 44];

мапа – заст. Карта [СУМ, Т. IV, с. 625]. Я розгорнув **мапу** міста і вибрав для себе маршрут свободи номер один [Таємн., с. 307];

опінія – заст. Громадська думка [СУМ, Т. V, с. 713]. ...перфектне знання Перфецьким німецької та всіх без винятку часових форм дієслова в англійській мові створюють про нього **опінію** як про веселого й цікавого коментатора [Перверзія, с. 17];

потяг – заст. поет. Поїзд (у 1 знач.) [СУМ, Т. VII, с. 436]. Або, скажімо, зірвати в **потягу** стоп-кран, щоб пересвідчитися, чи він бува не буафорський (і кран, і **потяг**) [ПЛ, с. 11];

рамено – заст. Плече [СУМ, Т. VIII, с. 446]. Я за тобою давно спостерігаю, – засміялася русалка і висунулася так, що з'явилися її білі виточені **рамена** [МЛ, с. 88].

3) Лексеми, що дістали маркування діалектне (критерій поширеності):

вуйко – діал. 1. Дядько по матері, брат матері. 2. Про старшого віком чоловіка (звичайно при шанобливому звертанні) [СУМ, Т. I, с. 785]. Одного разу вночі **вуйко** Євген пробубонів зі сну: «Я запродав би душу Мефістофелю – тільки щоб дожити до часів, коли він закінчить школу» [Таємн., с. 17];

грагуляція – діал. Вітання, поздоровлення [СУМ, Т. II, с. 160]. Дежавю зграбно приймав **грагуляції** й давав відразу декілька інтерв'ю [Перверзія, с. 96]. Ага, ось і пан майстр! Моє шанування, мої **грагуляції!** [СУМ, МЛ, с. 53];

картка – 6. діал. Аркуш паперу [СУМ, Т. IV, с. 111]. Справді, що я тут у біса роблю кожного дня за цим столом, перед цією чистою **карткою** паперу, з цим перфектно заточеним олівцем? [Воц., с. 61];

но́ша – діал. Одяг [СУМ, Т. V, с. 448]. Але за мить обидві вже танцюють гуцулочку, одягнуті в найяскравіші зразки традиційної народної **ноші** [12 обр., с. 96];

обрус – діал. Скатерть [СУМ, Т. V, с. 572]. Жінка застелила пожмаканий **обрус**, який ще пам'ятав, мабуть, літні часи, і поставила макітру з варениками, а поруч дві кварта кислого молока [МЛ, с. 168];

п'ястук – діал. Кулак [СУМ, Т. VIII, с. 419]. Гнув у руках підкови, **п'ястуком** міг убити хоч бичка, а хоч москаля [МЛ, с. 78];

пуделко – діал. Зменш.-пестл. до пудло. **Пудло** – діал. Коробка або футляр [СУМ, Т. VIII, с. 384-385]. Він розкрив **пуделко**, і я побачив у ньому прегарну срібну штукенцію, перстень у вигляді риби, що замикає саму себе кільцем [Перверзія, с. 288];

пўшка – 3. діал. Металева банка, коробка [СУМ, Т. VIII, с. 412]. В одному [ящику] були

пўшки з тушкованою яловичиною, в другому – з качиним м'ясом... [МЛ, с. 374]. Подорожні, натомившись, сіли на березі перекусити, повиймали з наплічників **пўшки** з консервами та пляшки й пригостили нового знайомого [МЛ, с. 385];

робітня – діал. Майстерня [СУМ, Т. VIII, с. 586]. У нього **робітня** нагорі, до неї підіймаєшся такими децю карколомними сходами, особливо карколомними після чаю, коли спускаєшся [Таємн., с. 300];

росіл – 2. діал. Бульйон [СУМ, Т. VIII, с. 882]. В полудне їсть легеньку зупку. То може бути курячий **росолик** або яринова зупка з дрібненькою локиною [МЛ, с. 230];

фотель – діал. Крісло [СУМ, Т. X, с. 631]. Він відкоркував пляшку шампана, впав у **фотель** і пив склянку за склянкою... [ВІОС, с. 10];

холодник – діал. Холодильник [СУМ, Т. XI, с. 119]. Звечора я пив зубрівку з пивом, котре знайшов у маленькому **холоднику** чужої самотньої. Ще там був шматок зацвілого сиру, кілька зубців часнику, якісь консерви, можливо, – що це може бути в **холоднику** самотньої [ПЛ, с. 31]. Варто зазначити, що цю лексему кваліфікували в 30-80-х рр. ХХ ст. як «вигадка перекладачів чи окремих письменників» [23, с. 293].

4) Лексеми з маркуванням рідко (критерій частотності): **бвоч** – 2. рідко. Плоди садових (рідше лісових) дерев та кущів; фрукти, садовина [СУМ, Т. V, с. 612]. На таці яких тільки **овочів** не було: виноград білий, червоний і чорний, банани, ананаси, ківі, помаранчі, мандарини, персики, абрикоси, не кажучи вже про яблука й груші [СУМ, МЛ, с. 59].

5) Слова, що тлумачаться за моделлю «те саме, що» (свідоме вилучення):

те́ка – 1. Те саме, що папка. 2. рідко. Те саме, що портфель [СУМ, Т. X, с. 57]. Кажуть, ніби за тими дверима кожен із нас лежить у своїй персональній **теці** – зовсім прозорій, з усіма даними, такими необхідними для імперії [Моск., с. 72];

цера́та – Те саме, що клейонка [СУМ, Т. XI, с. 201]. Я сказала «shit», прокралася повз нього під душ і, зусібич зашторившись **цера́тою**, почала всім назло митися [Перверзія, с. 288];

часо́пис – 1. Те саме, що газета. 2. Періодичне друковане видання у вигляді книжки; журнал. // Назва будь-якого періодичного видання [СУМ, Т. XI, с. 277]. Він [Іздрик] час до часу продавав одну зі своїх картинок, грав на віолончелі і мав досвід роблення **часопису** «Четвер», до якого писав то вірші, то оповідання з циклу «Остання війна» [Таємн., с. 334].

Значимо, що за мовної політики 30-80-рр. лексеми **дзигарі, мапа, обрус, робітня, стрій, холо́дник, цера́та, часопис** мали вживатися обмежено або не вживатися зовсім. До частини слів було запропоновано замітники: **виправа** –

подорож, мандрівка, похід; *мана* – карта; *обрус* – скатерть, скатертину, *робітня* – майстерня. Для решти слів заміників не було передбачено. Відсутність слів-заміників О. Демська-Кульчицька визначає як «ще один зі шляхів нівеляції лексичного складу мови – не через уведення в лексичну систему української мови одиниць, притаманних іншій мові, а їх знищення, як, наприклад, *добродій, горішній, долишній, достеменно, часопис*» [3, с. 355].

Щодо стилістичних обмежень аналізованої лексики, зафіксованих сучасними лексикографічними джерелами, то для більшості одиниць маркування, подане у ВТССУМ, залишається тотожним маркуванню у СУМ. Проте в поодиноких випадках наявні певні міграційні процеси з периферії до центру або в межах периферії. Так процес актуалізації засвідчено для одиниць *мана* та *потяз*, ВТССУМ фіксує подані слова без стилістичних обмежень. Переорієнтація маркування на західне наявна для лексем *градуляція* і *п'ястук*, що фіксувалися в СУМ з позначкою *діалектне*, а також для іменника *опінія* (у СУМ ремарка *застаріле*). Слово *робітня*, що має в СУМ ремарку *діалектне*, засвідчено в ВТССУМ з обмеженням *застаріле*.

Як актуалізовані розглядаємо лексеми *аграфа, густ* і *пігулки*. Ці слова були відсутні у реєстрі СУМ, але зафіксовані у ВТССУМ без стилістичного обмеження:

аграфа – аграф, ч.р. Коштовна пряжка чи застібка на одязі [ВТССУМ, с. 10]. *Він починав нервувати і вже придивлявся... але тут зауважив на одному з вішаків комплект з невеличким, пришиленим аграфкою до вилоги фрака, папірцем, на якому прочитав «Для пана Ю. Немирича»* [Рекр., с. 35];

густ – Психофізична ознака смаку, що її визначають як суб'єктивне відчуття солодкості, викликане 1%-ним розчином сахарози [ВТССУМ, с. 267]. *А тоді кожна із Сімох Гостес, обравши собі танцюриста до густу, подріботила його запрошувати* [Перверзія, с. 96];

пігулки – Дозована лікарська форма для внутрішнього вживання; кулька, приготовлена з однорідної маси; таблетка, пілюлька [ВТССУМ, с. 948]. *Посилаючись на мігрень, вона хотіла чимвидше дійти до готелю, зажити пігулки і схватися під ковдру* [Перверзія, с. 86].

У реєстрах СУМ і ВТССУМ не зафіксовано також ще декілька лексем західноукраїнського

мовно-літературного варіанта (*кнайпа, люра, мальовило (мальовидло)*), їхнє значення подаємо за словником Л. Ткач «Українська літературна мова на Буковині і кінці XIX – на початку XX століття»:

кнайпа – 1. Невелика корчма, шинок [УЛМБ, с. 174]. *Мешити... Мусите витерти мешити, бо йдемо на візиту до самого пана магістра, а не до кнайпи на пиво* [МЛ, с. 49];

люра – бовтанка, рідка юшка, рідка кава [УЛМБ, с. 196]. *Авжеж, у ті часи у Львові продавалося чудове болгарське вино «Ведмежа кров». Те, що під цією назвою продається тепер – жакхлива люра* [ВІОС, с. 217];

мальовило (мальовідло) – розпис, настінні малюнки [УЛМБ, с. 198]. *У вересні минулого року ми з Алекс уперше побували всередині театру «Ля Феніче». Уся ця внутрішня розкіш, це золото, ці мальовила, ці різьблені аркади, інкрустовані ложі й балкони, – все це Алекс визнала надто старомодним і нав'язливим* [Перверзія, с. 178]. *Уздовж стін висіли мальовидла, що зображали то битву з драконом, то штурм міста, то плавання на кораблі по червоному Морю, то бій однорогів з людьми* [МЛ, с. 406];

мешти – Туфлі [УЛМБ, с. 203]. У реєстрі ВТССУМ іменник *мешити* зафіксовано, проте подано обмежене значення: *діал.* Легкі татарські черевики [ВТССУМ, с. 666]. *Вдягнеш ту кавову сорочку і світлі штани. Не забудь начистити мешити...* [ВІОС, с. 140]. *Моїм сукенкам і мештам він робив компліменти набагато частіше, ніж мені, тобто мені він взагалі не робив компліментів...* [ПЛ, с. 32].

На сьогодні спільними ознаками розглянутих лексем є високий ступінь частотності вживання, втрата колориту розмовності, застарілості тощо. З огляду на це, можемо припустити, що розглянуті лексеми, які ще засвідчено з певним стилістичним маркуванням, але активно вживаються сучасними авторами, мають потужний потенціал для нейтралізації стилістичних обмежень у словниках.

Питання актуалізації питомих українських одиниць потребує подальших ґрунтовних розвідок, оскільки «повернення багатства питомої української лексики здатне зупинити згубне явище спонтанної й офіційної суржикізації, змішування української мови з російською» [11, с. 65].

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

12 обр. – Андрухович Ю. Дванадцять обручів. – К.: Критика, 2007. – 276 с.

ВІОС – Винничук Ю. Весняні ігри в осінніх садах. – Львів: Піраміда, 2007. – 248 с.

Воцек – Іздрик Ю. Воцек. – Львів: Кальварія, 2002. – 204 с.

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

МЛ – Винничук Ю. Мальва Ланда. – Львів: Піраміда, 2007. – 428 с.

Моск. – Андрухович Ю. Московіада. – Івано-Франківськ: Лілея, 2006. – 152 с.

Перверзія – Андрухович Ю. Перверзія. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2004. – 304 с.

СУМ – Словник української мови. В 11-ти томах. – К.: Наук. думка, 1970-1980.

Таємн. – Андрухович Ю. Таємниці. – Харків: «Фоліо», 2007. – 477 с.

УМЛБ – Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX– на початку XX ст. Ч. 1: Матеріали до словника. – Чернівці: Рута, 2000. – 408 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар М.В. Активні лексико-семантичні процеси в мові художньої прози кінця XX – початку XXI століть: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут філології. – К., 2004. – 19 с.
2. Вихованець І., Непокупний А., Ткаченко О. Про новий тлумачний словник української мови // IV Міжнародний конгрес україністів. Доповіді та повідомлення. – К.: Університетське вид-во «Пульсари», 2002. – С. 17-21.
3. Демська-Кульчицька О. Реєстр репресованих слів // Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: Док. і матеріали / Упоряд.: Л. Масенко та ін. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – С. 354-399.
4. Дудик М.П. Активізація – актуалізація – реактивація (лексики) // Культура слова. – № 62. – 2003. – С. 30-33.
5. Жовтобрюх М.А. Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок XX ст.). К.: Наукова думка, 1970. – 304 с.
6. Кабиш О.О. Зміни в семантичній структурі та функціонуванні маркованої лексики: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. Інститут філології. – К., 2007. – 21 с.
7. Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне «Я». – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 240 с.
8. Караванський С. Секрети української мови: Науково-популярна розвідка з додатком словничків репресованої та забутої лексики. – К.: Кобза, 1994. – 151 с.
9. Лаврінович Л. Сучасний український постмодернізм – напрям? стиль? метод? // Слово і час. – 2001. – № 1. – С. 41.
10. Мазурик Д.В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки XX ст.): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2002. – 21 с.
11. Масенко Л.Т. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 164 с.
12. Матвіяс І. Варіанти української літературної мови. – К.: НАН України; Інститут української мови. – К., 1998. – 162 с.
13. Мацько Л. Українська мова в кінці XX ст. (Зміни в лексиці) // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 15-120.
14. Муромцева О.Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX – на початку XX ст. – Харків: Вища школа, 1985. – 152 с.
15. Муромцева О.Г. Тенденції розвитку словникового складу української літературної мови (кінець 80-х – 90-і рр.) // IV Міжнародний конгрес україністів. Мовознавство. Доповіді та повідомлення. – К.: Університетське вид-во «Пульсари», 2002. – С. 22-25.
16. Поліщук В. Вісімдесятники як літературне явище // Слово і час. – 2001. – № 5. – С. 37-38.
17. Стишов О.А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / Київський національний лінгвістичний ун-т. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
18. Струганець Л.В. Динаміка лексичних норм української літературної мови XX ст. – Тернопіль: Астон, 2000. – 352 с.
19. Ткач Л.О. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX– на початку XX ст. Ч. 1: Матеріали до словника. – Чернівці: Рута, 2000. – 408 с.
20. Ткач Л.О. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX– на початку XX ст. Ч. 2: Джерела і соціокультурні чинники розвитку. – Чернівці: Книги XXI ст., 2007. – 704 с.
21. Ткач Л.О. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX– на початку XX ст. Ч. 3: Буковинська фразеологія у міжмовних зв'язках та загальноукраїнському контексті. Джерела і соціокультурні чинники розвитку. – Чернівці: Книги XXI ст., 2007. – 252 с.
22. Тодор О.Г. Явища стилістичної трансформації та стилістичної транспозиції в українській мові 90-х рр. XX століття // Наукові записки НаУКМА. Том 22. Частина I. – К., 2003. – С. 13-16.
23. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: Док. і матеріали / Упоряд.: Л. Масенко та ін. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 399 с.
24. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови / О. Гузар (упор.). – Львів: НТШ, 1996. – 191 с.

Рецензенти: д.філол.н., професор О.А. Дубова,
д.філол.н., професор Г.П. Мацюк